

PÅ SPORET AF ROMERRIGET

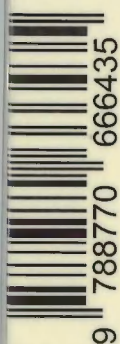
SOM SPÆD BLEV ROMULUS ammet af en ulvinde. Som voksen grundlagde han Rom - og dræbte derefter sin tvillingebror. Sådan lyder myten i hvert fald, og myterne var vigtige for de romerske borgere. Det var kittet, der holdt sammen på slægten og på den republik, som romerne langt ind i kejsertiden var så stolte af.

DENNE UDGIVELSE UDGØR et kort og let tilgængeligt undervisningsforløb om Romerriget. De didaktiske principper gør, at *På sporet af Romerriget* er lige til at gå til: Hvert kapitel indeholder materiale til ét undervisningsmodul med tekst og kilder. I starten af hvert kapitel er der forslag til, hvordan den individuelle forberedelse kan foregå. Der angives også et fokus, der er knyttet til mål i læreplanen for historie. Bogen præsenterer til slut opgaver og idéer til, hvordan man kan arbejde med alle kapitlerne.

Se også lu.dk/paasporet/afromerriget

LR
Uddannelse

KRISTIAN JEPSEN STEG

PÅ SPORET AF ROMERRIGET

PÅ SPORET AF ROMER RIGET

KRISTIAN JEPSEN STEG

LINDHARDT OG RINGHOF

INDHOLD

FORORD 4

KAPITEL I ROMERRIGETS BEGYNDELSE OG SLUTNING
OG LIDT AF DET MIDT IMELLEM 6

KAPITEL II ROM EROBRER DEN ITALISKE HALVØ 12

KAPITEL III DE PUNISKE KRIGE
264-241, 218-202 OG 149-146
ALT SAMMEN F.V.T. 18
Polyb: Årsagerne til den anden puniske krig 23
Livius: Årsagerne til den anden puniske krig 25

KAPITEL IV DEN ROMERSKE REPUBLIK I KRISE 28
Q. Tullius Cicero: Brev til broderen Marcus 34

KAPITEL V GAJUS JULIUS CÆSAR
OG ANDRE SOM HAM 38
C. Julius Cæsar: Gallerkrigen 44
C. Julius Cæsar: Borgerkrigen 45
Sveton: Vurdering af Cæsar 45
Sveton: Drabet på Cæsar 46

KAPITEL VI OCTAVIAN ALIAS AUGUSTUS 48
Augustus: Mine bedrifter (Res Gestæ) 55
Tacitus: Vurdering af Augustus' styre 57
Vergil: Æneiden 58
Horats: Nunc est bibendum 58

KAPITEL VII PAX ROMANA 60
Sveton: Caligulas sindssygdом 65
Sveton: Om kejser Claudius' grusomhed 66
Tacitus: Agricola 66
Aristides: Tale til Rom 68

KAPITEL VIII APOKALYPSEN 70
Edward Gibbon: Det romerske riges forfald og undergang 75
Michael Rostovtzeff: Roms historie 76
Leo Hjortsø og Erling Bjøl: Politikens verdenshistorie bind 5 78

KAPITEL IX OM SLÆGT, MORAL OG RELIGION 80
Plinius den Yngre: anbefaling af en ung mand 87
Indskrifter fra Pompeji 90
Brev fra romersk soldat til sin kone 91
Tacitus: Germania 91
Polyb: Om romerske begravelsesskikke 92
Cato: Hvordan man indvier sin jord til guderne 94
Prudentius: Bloddåben 94

KAPITEL X OM SLAVER 96
Varro: Om landbrugets slaver 102
Cato om slaverationer 103
Seneca: Om slaveri 105
Plinius den Yngre: Mordet på en senator 106
Seneca til middagsforestilling 107
Martin Zimmermann: Om nutidens moralske syn på gladiatorkampene 108

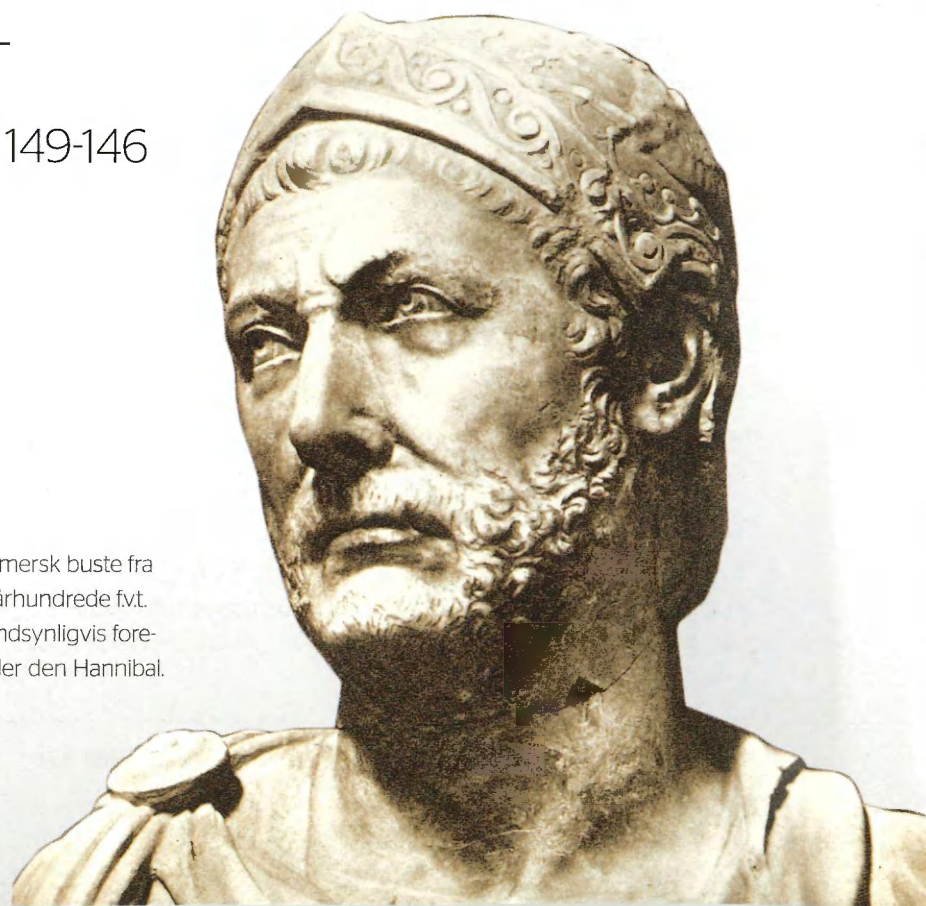
KAPITEL XI ARVEN 110
OPGAVER OG ARBEJDSFORSLAG 114
Forløbsplaner 122
Stikordsregister 126
Videre læsning 127
Kildefortegnelse 127
Billedfortegnelse 128

III

DE PUNISKE KRIGE

264-241, 218-202 OG 149-146
ALT SAMMEN F.V.T.

Romersk buste fra
2. århundrede f.v.t.
Sandsynligvis fore-
stiller den Hannibal.

Den næste omgang i romernes greb efter verdensmagten kom med de puniske krige. Krigene strakte sig over tre faser i årene 264-146 f.v.t. og enden på dem blev, at romerne var den allerstørste magtfaktor i Middelhavet, som de nu – med rette – kunne kalde *Mare Nostrum* (Vores Hav).

Romernes modstandere var det handelsfolk, som romerne kaldte punere (*poeni*). De havde deres hovedbase i Karthago, der lå cirka der, hvor Tunesiens hovedstad Tunis ligger i dag, men deres indflydelse strakte sig over det meste af det vestlige Middelhav. Indtil den italiske halvøes endelige erobring i 265 f.v.t. havde romerne og punerne haft venskabelige forbindelser, men herefter var havet åbenbart ikke stort nok til begge folk.

Den første konfliktzone var Sicilien, der var domineret af punerne. I 264 f.v.t. blandede romerne sig i en lokal konflikt og sendte soldater til øen. Krigen var brudt ud.

Kampen om Middelhavet

Den græsk-romerske historieskriver Polyb, der levede fra ca. 203-120 f.v.t. fortæller, at han havde hørt om en traktat mellem romerne og karthagerne (altså punerne), "ifølge hvilken romerne skulle holde sig borte fra hele Sicilien og omvendt karthagerne fra Italien." Hvis en sådan aftale havde eksisteret, var romerne altså den aggressive part, og oven i købet havde de brudt de hellige løfter, der var aflagt på traktaten.

Som den dygtige historiker han var, gik han i arkiverne – faktisk i skatkammeret ved Jupiters tempel i Rom – og tjekkede, om der fandtes en sådan traktat dér. Det gjorde der ikke, og Polyb konkluderede derfor, at "der aldrig har været, og heller ikke nu er, noget spor efter en sådan overenskomst." Det passer fint sammen med, at romerne jo altid sørgede for at føre *retfærdige krige*. Alligevel mener mo-

1. Find følgende steder på kortet s. 21: Rom, Karthago, Messina, Sicilien, Sardinien, Sagunt, Cannæ, Zama.
2. Hvem var punerne?
3. Hvornår var første puniske krig, hvad sloges de om og hvad blev resultatet af krigen?
4. Hvem var Hannibal?
5. Hvilken betydning fik Sagunt?
6. Hvad blev det samlede resultat af de tre puniske krige?
7. Hvem var Polyb og Livius?
8. Skriv 2 forskelle på Polybs og Livius' fremstilling.

MENS DU LÆSER

KILDEANALYSE

derne historikere, at traktaten rent faktisk har eksisteret, og at romerne brød denne traktat.

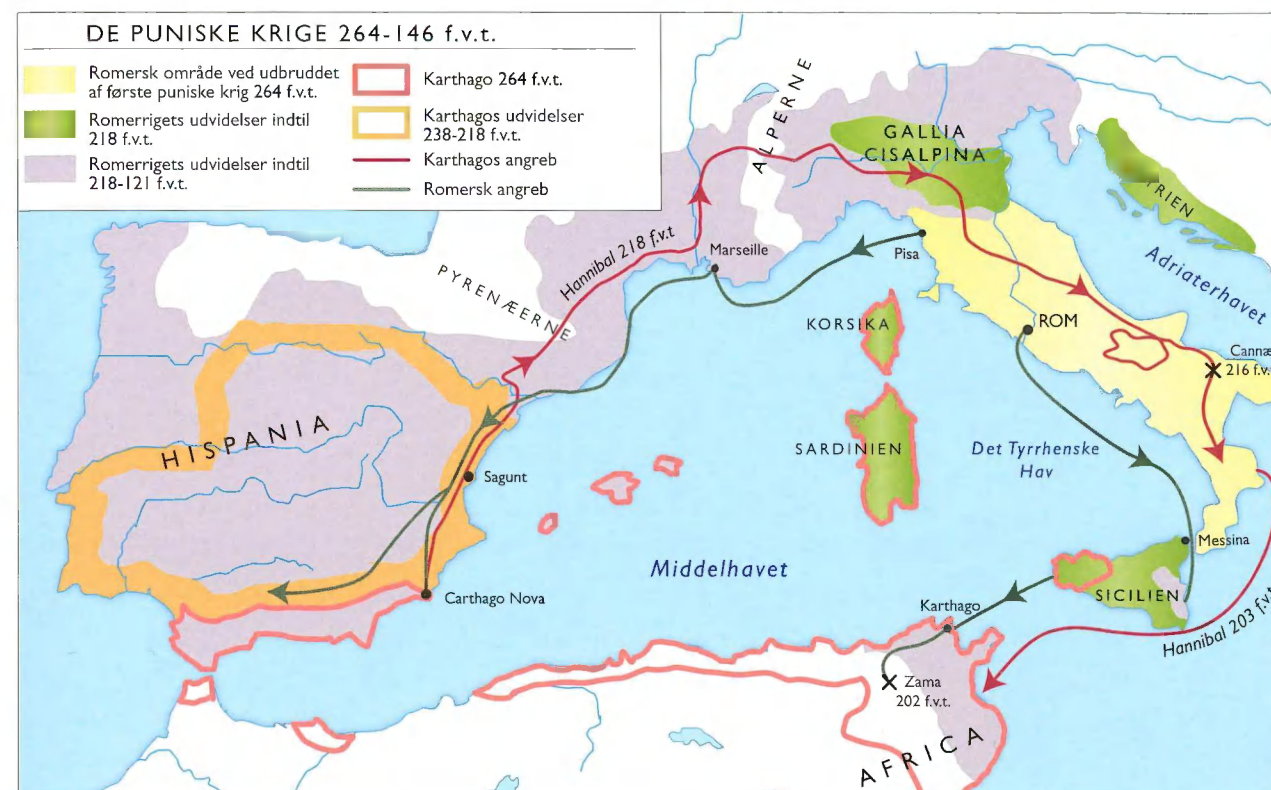
I hvert fald sloges romere og punere om Sicilien i over 20 år. Romerne havde i begyndelsen en del vanskeligheder, fordi Karthago kontrollerede havene med sin stærke flåde, mens romerne havde været vant til at føre krig på landjorden. Løsningen var at udstyre de romerske skibe med entringsbroer, så soldaterne – lige som i en piratfilm – kunne borde de puniske skibe og på den måde føre landkrigen ud på havet.

Efter 20 års krig sejrede den romerske stædighed. Punerne havde fået nok og overlod Sicilien til romerne. Men da de puniske lejesoldater efterfølgende gjorde oprør, fordi lønnen lod vente på sig, så Rom sit snit til at presse citronen yderligere: Nu forlangte de en forhøjelse af krigsskadeerstatningen, og punerne skulle ud over Sicilien også afgive øen Sardinien. Det vakte naturligvis vrede, men punerne havde intet andet valg end at acceptere. Alternativet var fornyet krig.

I stedet udvidede Karthago sin magt i Spanien, hvor der fandtes rige sølvminer. Punernes general Hannibal sørgede dog for ikke at træde romerne over tæerne. Aftalen med romerne var, at Karthago ikke måtte udvide nord for Ebro-floden, og det holdt Hannibal sig til. Men da romerske udsendinge dukkede op med krav om, at Hannibal skulle holde fingrene fra byen Sagunt, 135 km syd for Ebro, reagerede han i 219 f.v.t. ved at angribe byen. Krigen brød ud igen.

Det hele begyndte med en slem forskrækkelse for romerne. Ung og dristig, som han var, drog Hannibal nemlig med sin hær – med krigselefanter og det hele – over alperne og ned i Italien. I teorien et fuldstændig vanvittigt træk. Romerne blev i den grad taget på sengen, og Hannibal nedslagtede adskillige romerske hære. Slaget ved Cannæ blev højdepunktet. Her havde romerne samlet en hær, der var dobbelt så stor som Hannibals, og i tiltro til deres overlegne styrke fattede de romerske soldater ikke mistanke, da punerne i ordnet geled påbegyndte en langsom tilbagetrækning. Ved på den måde at blive lokket frem opdagede legionærene for sent, at Hannibal i al hemmelighed havde sendt store troppestyrker rundt om den romerske hær, der nu var omringet. Nu bredte panikken sig. De romere, der ikke faldt for punernes spyd, blev trampet ihjel eller flygtede. Under en tredjedel af den romerske hær overlevede Cannæ.

KILDEANALYSE

Romernes redning blev deres sædvanlige stædighed og Hannibals vanskelige forsyningssituation. Mens det tilsyneladende var muligt at stampe den ene romerske legion op af jorden efter den anden, var Hannibal afhængig af, at hans forsyninger skulle sejles til Italien fra Afrika. Samtidig angreb romerne Spanien og til sidst også selve Afrika. I 202 f.v.t. vandt romerne slaget ved Zama, syd for Karthago, og afgjorde krigen. Udbyttet af krigene var imponerende: et utal af slaver, guld og sølv i rige mængder, Sicilien, Sardinien, Spanien og – efter at romerne 149-146 f.v.t. endeligt udslattede Karthago – også Nordafrika. Rom var nu et verdensrige.

KILDEANALYSE

KILDEANALYSE

KILDER

Polyb: Årsagerne til den anden puniske krig

Historieskriveren Polyb levede ca. 203-120 f.v.t. Han var født i Grækenland, men blev ført til Rom i 168 f.v.t. hvor han bl.a. blev ven med den romerske hærfører Scipio den Yngre, der førte den romerske hær i den tredje puniske krig. Polyb var ikke-romer og skrev på græsk, og dermed har vi altså en udefrakommendes syn på begivenhederne. Endvidere var han en samvittighedsfuld historiker, der tjekkede sine kilder og – når han skulle sige det selv – beskæftigede sig med ”alvorlig historie” og ikke ”almindelig barberstuesnak”. På den anden side beundrede han romerne for deres dygtighed, der havde skænket dem så store sejre. I uddraget skildrer han årsagerne til den anden puniske krig, og han diskuterer, hvem der havde ansvaret for krigen.

Man må som den væsentligste årsag til krigen mellem romerne og karthagerne regne forbitrelsen hos Hamilkar, Hannibals far. [Efter nederlaget i den første puniske krig] ventede han blot på en lejlighed til at slå løs. Hvis nu karthagerne ikke havde fået de oprørske lejetropper at trækkes med, ville han straks selv have taget fat igen og have rustet sig til en ny krig; men de indre uroligheder kom ham i vejen, og han måtte bruge al sin tid og kraft på dem.

Den situation udnyttede romerne og truede igen med krig, hvis karthagerne ikke accepterede en ny – hårdere – fred. Stillet over for det ultimatum

(...) gav karthagerne efter for omstændighederne; for at de ikke på et så uheldigt tidspunkt skulle få en krig på halsen, måtte de, så nødig de end ville – men de havde ingen anden udvej – rømme Sardinien og betale 1200 talenter. Deri må man se den anden og vigtigste årsag til den krig, som siden brød ud. Til Hamilkars egen harme kom nu hans medborgeres vrede over disse romerske krav.

Forrige side:
Hannibal og hans
hær krydser
Alperne. Stik fra
1800-tallet.

KILDEANALYSE

Hamilkar døde i 229, men forinden havde han opdraget sønnen Hannibal til at overtage kampen mod romerne. Polyb fortæller endda, at Hannibal som ni-årig blev sat til at sværge, at han "aldrig ville blive ven med romerne." I 221 overtog Hannibal kommandoen over Karthagos hær i Spanien, som han erobrede på kort tid. Det var dog ikke alle byer, der blev erobret.

Sagunt søgte Hannibal så vidt muligt at holde sig fra, da han ikke ville give romerne nogen gyldig grund til krig, inden han havde sikret sig sit herredømme over resten af landet. Saguntinerne havde imidlertid sendt bud til Rom, dels fordi de var bange for deres eget vedkommende og forudså, hvordan det ville gå, dels fordi de ville have, at romerne fik kendskab til de fremskridt, karthagerne gjorde i Spanien. Romerne havde flere gange tidligere ikke villet høre på dem; men nu udsendte de nogle mænd, der skulle undersøge forholdene på stedet. Hannibal gav dem foretræde og hørte på, hvad de havde at fremføre om situationen. Romerne stillede det eftertrykkelige krav, at han skulle holde sig fra Sagunt, da den stod under deres beskyttelse. Men ung, som Hannibal var, opfyldt af kamplyst, heldig i sine foretagender og fra gammel tid opbragt på romerne, optrådte han over for udsendingene, som om han drog omsorg for saguntinerne, og han bebrejdede romerne, at de kort tid i forvejen under nogle indre uroligheder i Sagunt, da de havde fået det hverv at stifte fred imellem parterne, mod al lov og ret havde ladet nogle af de ypperste mænd dræbe. Han ville, sagde han, ikke lade et sådant retsbrud gå ustraffet hen; thi det var en nedarvet skik hos karthagerne ikke at se roligt på, at nogen led uret.

Herefter sendte Hannibal sine tropper mod Sagunt, der erobrede efter otte måneders belejring. Polyb fortsætter:

Så snart romerne havde hørt om den ulykke, der var overgået Sagunt, udpegede de straks gesandter og sendte dem omgående til Karthago. Kart-hagerne blev stillet over for to muligheder; den ene ville medføre skam og skade, hvis de gik ind på det; den anden ville være begyndelsen til store begivenheder og krig. Enten skulle karthagerne nemlig udlevere deres hærfører Hannibal samt hans rådgivere til romerne, eller også ville der blive erklæret dem krig.

KILDEANALYSE

Karthagerne valgte den sidste mulighed. Polyb giver til slut sin egen vurdering af årsagerne til krigen:

Sådan hænger det sammen, og det er en kendsgerning, at saguntinerne allerede flere år før Hannibals tid har givet sig ind under romernes beskyttelse. Hvis man altså sætter Sagunts ødelæggelse som årsag til krigen, må man indrømme, at karthagerne gjorde uret i at begynde den. Men hvis man som årsag sætter den omstændighed, at romerne fratog dem Sardinien og samtidig afpressede dem penge, må man naturligvis indrømme, at det var med god grund, karthagerne åbnede Hannibal-krigen; thi ligesom de tidligere havde bøjet sig for omstændighederne, således greb de nu lejligheden til at hævne sig på dem, der havde forudrettet dem.

Livius: Årsagerne til den anden puniske krig

Titus Livius levede 59 f.v.t. til 17 e.v.t. Han var en slags "officiel" historiefortæller under kejser Augustus og havde det klare formål at kaste så megen glans over Romerriget – og særligt Augustus – som muligt. Dermed ikke sagt at hans værk er pure opspind. Han skrev gerne trofast af fra historikere, der levede under de puniske krige, men hvis værker er gået tabt. Ligesom Polyb beskrev han årsagerne til den anden puniske krig.

Hadet mellem punere og romere var næsten stærkere end deres hære, idet romerne var rasende, fordi de besejrede uden grund påførte sejrherrene krig, og karthagerne, fordi de mente, at de måtte tåle et hovent og grisk diktat. Der går også det rygte, at Hannibal knap ni år gammel gik hen til sin far, der stod og ofrede, inden han skulle føre hæren over til Spanien efter afslutningen af den afrikanske krig, kærtegnede ham barnligt og bad om at komme med til Spanien. Faderen tog ham da med hen til alteret, lod ham lægge hånden på ofret og sværge den ed, at han ville være romerfolkets fjende, så snart han var gammel nok. Tabet af Sicilien og Sardinien pinte denne ambitiøse mand. For Sicilien var blevet opgivet alt for hovedkulds, og Sardinien var blevet taget af romerne med list under urolighederne i Afrika.

KILDEANALYSE

I spillet *Rome – Total War* skal man blandt andet erobre Karthago. Kan man lære historie ved at spille computerspil?

Da denne Hamilkar [Hannibals far] havde et mærkeligt greb på at bringe fremmede folk ind under sin indflydelse og få herredømme over dem, havde romerne fornyet den gamle traktat; ifølge traktaten skulle floden Ebro være grænse mellem de to riger, og Sagunt, der lå midt mellem de to riger, skulle bevare sin frihed.

Livius fortæller derefter, at romerne sendte gesandter til Hannibal for at indskærpe, at Sagunt var under romernes beskyttelse. Der var det imidlertid for sent. Hannibal var gået til angreb, og gesandterne blev blankt afvist. De drog dernæst til Karthago for at kræve Hannibal udleveret, men blev også der afvist.

KILDEANALYSE

Omtrent på samme tid, som udsendingene vendte hjem til Rom fra Karthago og rapporterede, at de havde mødt fjendskab alle vegne, fik man meddelelse om Sagunts fald. Senatorerne blev grebet af sorg og medfølelse med forbundsfællerne, der på en så oprørende måde var gået til grunde, og de fyldtes af skam over ikke at have bragt hjælp, af vrede mod karthagerne og af frygt for fremtiden, som om fjenden allerede stod foran byens porte. De blev så fortumlede af så mange følelser på én gang, at de snarere frembød et billede på forvirring end på kølig overvejelse. Thi de havde endnu aldrig truffet en så hidsig og krigerisk modstander, og der havde heller aldrig før hos dem selv hersket en sådan ligegyldighed og ukrigerisk ånd.

Punerne derimod var en soldaternation, trænet i 23 års hårde, men altid sejrige felttog mod Spaniens folk og kommanderet af en energisk fører. De havde netop tilintetgjort en overmåde rig by og var nu ved at sætte over Ebro-floden. De førte mange af Spaniens folk med sig. De ville ophidse de evigt krigslystne gallere. Romerne ville i selve Italien, ja uden for Roms mure komme til at kæmpe med hele verden.

KILDEANALYSE

IV

DEN ROMERSKE REPUBLIK I KRISE

En romersk taler iført toga. Mellem 3. og 1. århundrede f.v.t.

I 49 f.v.t. udbrød der borgerkrig i Romerriget. Hærføreren Gajus Julius Cæsar gik med sine loyale og kamptrænede legioner over grænsefloden til Italien og tønnede sammen med den anden supermand i det romerske verdensrige, Gnaeus Pompejus Magnus. Resultatet af borgerkrigen blev et diktatur under Cæsar. Og dermed var den republik, som romerne var så stolte af, en saga blot.

Men hvad var den økonomiske, politiske og mentalitetsmæssige baggrund for republikkens undergang?

Økonomi

Økonomi handler om penge, men penge er jo bare et symbol på værdier. I Romerriget var der værdi i jord, korn, oliven, vin og slaver, og det var netop forandringer i denne økonomiske basis, der forandrede vilkårene for den måde, man førte politik på.

Indtil de puniske krige omkring 200 f.v.t. havde den fri bonde været den dominerende økonomiske enhed i området omkring byen Rom. Det var også ham, der udkæmpede Roms krige som menig legionær, og som gik med i paraden, når hærføreren fejrede sin triumf. Men med sejren over Karthago og indlemmelsen af store – og rige – områder oplevede byen et sandt økonomisk boom. Dels fordi man fik store værdier og skatte fra de erobrede områder, f.eks. Spaniens sølvminer, dels fordi opgaven med at rejse ud og forvalte provinserne gik til indflydelsesrige politikere. Disse politikere havde ført en dyr valgkamp for at nå magtens tinde, og nogle af dem så opgaven som en mulighed for at tjene investeringen hjem – simpelthen ved at udplyndre provinsen. Resultatet blev en strøm af rigdomme

1. Hvad er argumenterne for, at republikken var et oligarki?
2. Hvilke forskellige typer magistrater var der?
3. Hvad var senatets rolle?
4. Hvorfor blev den romerske overklasse rigere fra 200 f.v.t. og frem?
5. Hvad brugte de deres rigdom på?
6. Hvorfor flyttede så mange småbønder til Rom?
7. Hvad gik klient-systemet ud på?

MENS DU LÆSER

til Roms overklasse, der nu havde mulighed for at forbruge mere, hvad der som bekendt fører til øget efterspørgsel og øget behov for arbejdskraft.

Overklassen investerede imidlertid også sine nyvundne rigdomme i de horder af slaver, der fulgte med krigene. Slaverne blev brugt på gårde, som rige romere besad eller havde opkøbt til lejligheden. En rig romer kunne have 10 eller flere gårde rundt omkring i Italien, hver med 10-20 slaver, der producerede korn og i stadig højere grad oliven og vin. Det var der nemlig penge i.

Nu fik den lille bonde problemer. Han havde ikke overskud til at vente på, at oliventræerne voksede sig bæredygtige og kunne derfor ikke hente den samme økonomiske gevinst som rigmændene. Og når nu køberne stod på spring – særligt var rigmændene interesserede, hvis bondens jord var af høj kvalitet – må det have været fristende at sælge jorden og flytte til byen, hvor der jo var efterspørgsel på arbejdskraft.

Det var lige netop det der skete. Rom tidoblede sit indbyggertal og blev omkring Kristi fødsel en gigantisk storby med måske 1 million indbyggere, måske endnu flere. Typisk arbejdede den tidligere bonde med handel og håndværk fra sin egen lille butik, der ikke var meget andet end et vindue og en disk, og/eller han ernærede sig med forskellige småjobs. Det gav olivenolie på brødet, men heller ikke meget mere. Når livet i

En typisk butik – her en slags café, et thermopolium, i Roms havneby Ostia.

ØKONOMIENS BETYDNING FOR POLITIK OG TANKEGANG

storbyen samtidigt var usikkert – der fandtes hverken rigtigt politi eller brandvæsen – havde den lille mand brug for nogen at søge hjælp og støtte hos. Denne støtte var rige romerske politikere mere end villige til at give. Og det fik enorm betydning for det politiske spil og det romerske samfund.

Politik

Den romerske republik blev ledet af en gruppe embedsmænd eller *magistrater*. Havde man tid og penge til at stille op i politik, kunne man blive valgt som magistrat, men så fik man også ansvaret for en del af den offentlige administration i et helt år. Det gav magt og enorm prestige, jo længere man nåede op i systemet.

Som 30-årig kunne den unge romer for første gang stille op til kvæstor, den magistrat der havde ansvaret for pengekassen.

Næste skridt var posten som ædil. Her var det rigtig vigtigt at have pengepungen i orden, for ud over at sikre ro i gaderne skulle ædilen også stå for kornforsyning til byen Rom og for underholdning til masserne – f.eks. gennem gladiator kampe, teater eller hestevæddeløb. For at øge sin popularitet og dermed chancen for at blive valgt til en endnu højere post betalte ædilen oftest af egen lomme.

Endelig var der de høje poster som prætor og konsul. Prætoeren overvågede retssystemet og fastlagde principper for retssager, mens de to konsuler var Roms øverste ledere, der også havde kommandoen i krig.

Et embede som magistrat medførte en plads i senatet, en forsamling af ældre herrer, der på papiret kun var rådgivende. I realiteten var respekten for traditionen og forfædrenes skikke (*mos maiorum*) så stor, at et råd fra senatet næsten altid blev fulgt. På den måde lå en stor del af magten hos senatet i en meget lang periode.

Slagmarken i romersk politik var *folkeforsamlingen*, der stemte om lovforslag og valgte, hvem der skulle lede republikken. Det kan lyde demokratisk, men er det ikke. Forsamlingen var nemlig inddelt i klas-

De gigantiske bronzedøre fra senatet blev i 1660 flyttet til Laterankirken i Rom.

ØKONOMIENS BETYDNING FOR POLITIK OG TANKEGANG

ser, hvor de rige var delt i rigtig mange små grupper, mens almindelige mennesker var delt op i få, meget store grupper. Hver gruppe havde én stemme, og det var flertallet, der afgjorde hele gruppens indstilling til en sag. Bagefter blev der talt op, hvad grupperne havde stemt, men når man nåede et flertal, stoppede man med at tælle. Man begyndte altid med at optælle de rigeste klasser, og da det var dem, der var flest af, nåede de lavere klasser ikke altid at komme til afstemning, selv om det var dér, flertallet af befolkningen hørte hjemme. Kvinder, fremmede og slaver havde naturligvis ikke stemmeret.

Sammen med at politisk arbejde var ulønnet – og at det derfor kun var de rige, der havde råd til at stille op til valg – betød dette system, at de herskende i den romerske republik var en ret lille gruppe mænd fra overklassen. Man kan kalde det et fåmandsstyre eller oligarki.

På den anden side var politikerne afhængige af at blive valgt på folkeforsamlingen, og det var derfor vigtigt at skaffe sig tilhængere, også blandt almindelige romere. Kampen om tilhængere var uløseligt forbundet med det særlige romerske forhold mellem *klient* og *patron*.

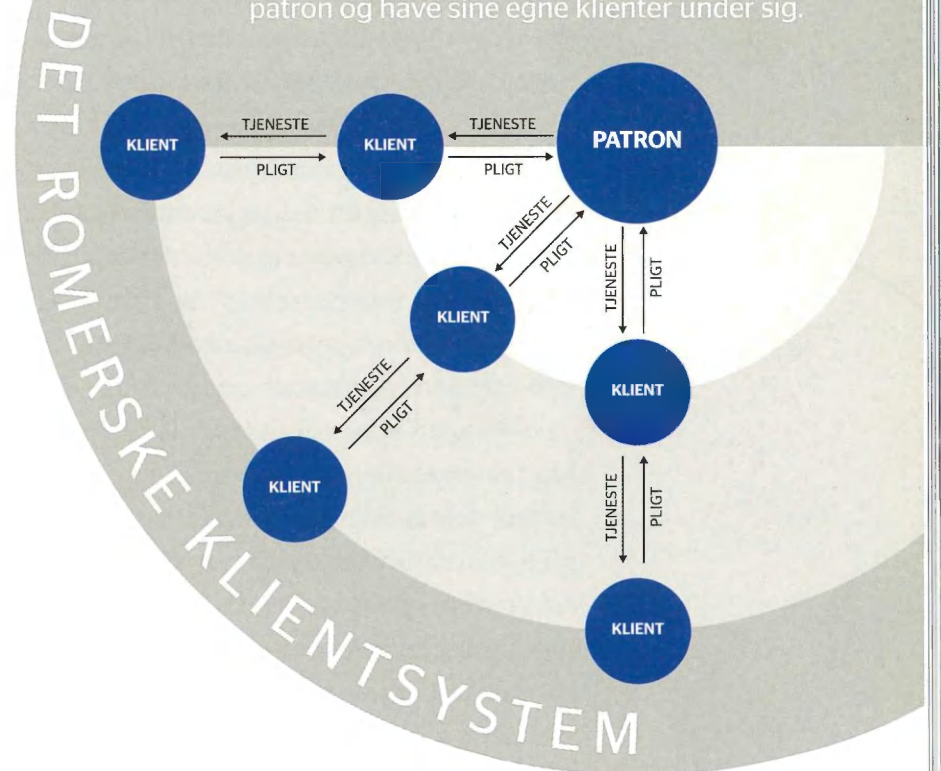
Mentalitet: Klient-systemet

Klient-systemet havde eksisteret så langt tilbage, nogen romer kunne huske, men nu blev det for alvor relevant. Der var tale om et gensidigt forpligtende forhold mellem en indflydelsesrig og økonomisk stærk mand (*patron*) og en svagere stillet klient. Patronen skulle sørge for sin klient, typisk hjælpe ham med råd, lån eller beskyttelse, hvis han kom i vanskeligheder. Denne velgerning bandt klienten til troskab mod patronen. F.eks. kunne klienten møde op hver morgen foran patronens hus for at vise sin taknemmelighed eller følge ham rundt i byen som livvagt eller bare som et omvandrende heppekor.

For klienten var der umiddelbare fordele ved systemet, om end han måtte opgive noget af sin personlige frihed. For patronen lå fordelen ikke kun i den enorme prestige, det gav at have et stort følge af klienter. Det blev også i stigende grad en nødvendighed, hvis man ville gøre sig i politik – en politiker kunne have tusinder af klienter – for selvfølgelig stemte klienten på sin patron på folkeforsamlingen.

Den vandring fra land til by, der fulgte med slavelandbruget, betød, at der var masser af potentielle klienter, som rige romere med politikerambitioner kunne fiske op og binde til sig. Politik blev på denne måde ikke længere et spørgsmål om tradition, veltalenhed og budskaber, men udviklede sig til at blive en kamp om at få så mange klienter som muligt. Magten gled fra senatet og magistraterne til enkeltpersoner, der via deres klienter kunne kontrollere folkeforsamlingen.

Patronen havde oftest mange klienter, som han gjorde forskellige tjenester. Klienten havde til gengæld pligt til at gøre gengæld, når det var muligt. Venskab og troskab (loyalitet) bandt dem sammen, selv om ordet venskab som regel kun blev brugt, når patronen havde brug for sin klient. En klient kunne også selv optræde som patron og have sine egne klienter under sig.

KILDER

Quintus Tullius Cicero: Brev til broderen Marcus

I 64 f.v.t. søgte Marcus Tullius Cicero at blive konsul. På det tidspunkt var han Roms kendteste taler og advokat, og han fulgte livligt med i politik. Imidlertid var han ikke af nogen særlig berømt slægt, og den type kaldte de gamle adelige romere med foragt i stemmen for en 'ny mand' (homo novus). Det var en klar ulempe i valgkampen. Alligevel lykkedes det ham at blive valgt til konsul, måske pga. de råd lillebroderen gav ham.

Quintus hilser sin broder Marcus!

Selvom du har al den viden, som et menneske kan skaffe sig i kraft af medfødte anlæg, erfaring og indsigt, så mener jeg, at det er i overensstemmelse med vort nære forhold til hinanden, at jeg, der dag og nat er optaget af din valgkamp, skriver de ting til dig, som er faldet mig ind.

Du bør holde dig for øje, hvilken by du befinder dig i, hvilket embede du søger, og hvem du er. Næsten dagligt bør du sige til dig selv, når du går ned på Forum: "Jeg er en homo novus, jeg søger konsulembetet, byen er Rom." At du er en homo novus opvejes af din berømmelse som taler. Da din berømmelse som taler er dit springbræt, må du sørge for altid at være omhyggeligt forberedt, som om hele din prestige som taler stod på spil i hver enkelt sag, du fører.

Dernæst må du sørge for, at det bliver klart, hvor mange venner du har i de forskellige samfundslag. Du har nemlig på din side, hvad mange homines novi ikke har: alle skatteforpagterne, næsten hele ridderstanden, mange trofaste borgere i Italiens byer, mange personer, som du har forsvaret i retten, adskillige lav, en lang række unge mennesker, som følger dig som lærer i talekunst, og et stort antal venner, som daglig og vedholdende gør dig deres opvartning.

Hold alle disse samlede omkring dig ved stadige påmindelser og henstillinger. Gør dem på enhver måde klart, at de der skylder dig tak, netop nu har mulighed for at komme af med denne gæld, og at den, der vil være

din ven, aldrig vil få en bedre lejlighed.

Desuden bør man sørge for at have venner i enhver stand. For den ydre glans' skyld bør man være ven med personer, der er berømte på grund af ærefuldt udførte hverv eller afstamning. Selvom de ikke direkte bestræber sig på at skaffe stemmer, så bibringer de dog ansøgeren nogen værdighed.

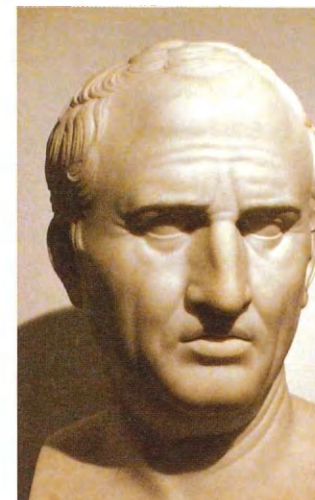
Sørg for, at du kontrollerer alle grupper i folkeforsamlingen gennem mange og forskelligartede venskabsforbindelser. Først og fremmest skal du naturligvis interessere dig for de romerske senatorer og riddere og for de foretagsomme og indflydelsesrige mænd fra de øvrige samfundsklasser. På Forum er der mange driftige byboere og mange frigivne, som er indflydelsesrige og aktive. Dem skal du bearbejde med den største omhu. Du skal opsøge dem eller sende bud til dem enten selv eller gennem fælles venner, så at de støtter dig. Du skal vise dem, at de derved gør dig den største tjeneste.

Endvidere må du tænke på hele bybefolkningen, alle foreninger, distrikter og naboskaber. Hvis du vinder de ledende personer i dem til venner, kan du gennem dem let beherske folks stemmeafgivning.

Du skal også sørge for, at du hver dag har et talrigt følge af alle slags mennesker, af alle stænder og aldersklasser. Af deres store mængde kan man drage slutninger om din store styrke og om dine chancer på valgpladsen. De som slutter sig til dig kan deles i tre grupper: de som kommer hjem til dig for at opvarte dig, de der følger dig fra hjemmet til Forum, og de der følger dig overalt.

Da der nu er talt tilstrækkeligt om at knytte venskaber, vil jeg gå over til at tale om den del af valgkampen, der drejer sig om at få folkets støtte. I den sammenhæng er det vigtigt at kunne huske navne, at kunne smigre, at være utrættelig, venlig, at have et godt rygte og at kunne indgyde tillid angående republikkens fremtid.

Først må du sørge for, at den enkelte mærker, at du kender ham – hvad du allerede gør – men du må gøre det bedre og bedre for hver dag. Intet synes at være mere populært eller mere værdsat. Derefter må du foregive, at du besidder egenskaber fra naturens hånd, som du ikke har. Selvom den medfødte karakter uden sammenligning er den stærkeste, synes det dog som en foregivelse – gennem nogle måneders valgkamp –

Marcus Tullius
Cicero (106-43 fvt.)

Senatus Populus
Que Romanus
– senatet og det
romerske folk – var
et motto og et
symbol på Romer-
riget. I dag bærer
Roms kloakdæksler
indskriften S.P.Q.R.

kan besejre ens natur. Du mangler ikke den naturlige venlighed, som er en god og behagelig mand værdig. Men smiger er i høj grad nødvendig, fordi den, selvom den er forkastelig og skændig under normale forhold, dog er uomgængelig i en valgkamp. Hvis du gør nogen til et dårligere menneske ved at holde med ham, så handler du forkert. Men hvis du gør ham venligere stemt, så er smiger ikke så foragtelig. Den er tværtimod nødvendig for den, der søger embede. Ansøgeren må afpasse og ændre sit ansigtsudtryk og sine udtalelser efter de personers mening og ønske, som han træffer.

Gavmildhed er af uhyre stor betydning. Der er her tale om rundhåndethed med penge, og den kan jo ikke udstrækkes til at gælde bredere lag. Men hvis dine venner roser den, vækker det sympati hos folket. Det kan også dreje sig om indbydelser til middage, som du og dine venner foranstalter, dels for tilfældigt indbudte. Du kan også vise din gavmildhed ved hjælpsomhed, som du må vise uden indskrænkning mod alle. Sørg for, at det er muligt at få adgang til dig dag og nat. Lad ikke blot dørene til dit hus stå åbne, men også dit ansigt og dit blik, som er døren til dit indre. Viser dit ansigtsudtryk, at du er fraværende og indesluttet, nytter det ikke, at dine døre er åbne. Folk lader sig ikke nøjes med løfter, især ikke

fra personer, der søger embede. De vil have, at man lover gavmildt og på en for dem hædrende måde.

Deraf følger også den enkle regel, at du må love energisk og gerne at gøre det, du forpligter dig til. Det, som forekommer dig for vanskeligt at gøre, og som er mere passende for omstændighederne (din valgkamp) end for din natur, og det, som er for svært, det skal du slå hen i spøg eller lade være at svare på. Det første er passende for et hæderligt menneske, det andet for en dygtig stemmesamler.

Som det sidste må du sørge for, at hele valgkampen er fuld af pragt, at den er strålende, storslået, har appel til folket, og at den er stilig og værdig. Ligeledes bør rygter – hvis det på nogen måde er muligt – udspre- des om forbrydelser, seksuelle udskejelser eller bestikkelse foretaget af dine medansøgere, alt efter den enkeltes karakter.

Under denne valgkamp må du også sørge for, at man får det indtryk, at du er hæderlig, og at republikken trygt kan se fremtiden i møde (med dig som leder). Men du skal ikke udtale dig om politiske spørgsmål hver- ken i senatet eller på folkemøder.

GAJUS JULIUS CÆSAR

OG ANDRE SOM HAM

Gaius Julius Cæsar.
Statue fra omkring
100 evt.

Forrige kapitel handlede om økonomi, det politiske system og klient-systemet som en bestemt måde at tænke på. Det er den slags, vi kalder historiske *strukturer*, altså nogle helt overordnede linjer, der danner baggrund for historiske begivenheder. Nu handler det om de mennesker, der blev hovedpersoner i dramaet.

Marius

En af dem var Gajus Marius, der blev valgt til konsul i 107 f.v.t. På det tidspunkt var Rom truet af kimbrere og teutonere, vilde barbarer fra nord – måske fra Jylland – der havde taget turen sydpå for at plyndre og hærge. Konsul Marius havde alvorligt brug for nye soldater, men eftersom mange af bønderne havde solgt deres gård og var flyttet til byen, var rekrutteringsgrundlaget spinkelt. Marius kom derfor på den idé at se bort fra reglen om, at soldaterne skulle være bønder med en vis formue, og rekrutterede i stedet frivillige fra land og by, typisk fattige bondesønner. Med denne hær af frivillige gav Marius barbarerne tørt på.

Dette nye rekrutteringsprincip virkede. Men prisen var, at soldaterne ikke længere kæmpede for at forsvare egen jord og familie eller for republikken. De kæmpede for løn og for den mand, der skulle skaffe dem jord efter endt krigstjeneste: Gajus Marius. Man kan sige, at Marius havde gjort sine soldater en tjeneste ved at føre dem til sejr og sikre dem en god pension i form af en bondegård. Tjenesten skulle betales tilbage i form af livslang loyalitet. Dermed havde Marius en personlig hær af klienter, som så op til ham og ikke senatet.

Sulla

Andre fulgte Marius' eksempel. Konsulen i 88 f.v.t., Sulla (ca. 138-78 f.v.t.), satte det på spidsen, da han vendte hjem efter

1. Hvilken betydning har disse historiske personer haft for udviklingen i Romeriget? Skriv tre stikord til hver.
 - Marius
 - Sulla
 - Crassus
 - Pompejus
 - Cæsar
2. Vurder troværdigheden af de 4 kilder. Hvilket indtryk giver de af Cæsar?

MENS DU LÆSER

at have vundet en række krige i det østlige romerrige. Ved hjemkomsten skrev han en liste over sine 4700 argeste – og rigeste – politiske modstandere og lod sine 120.000 veteraner henrette dem. Ofrenes jorder blev så fordelt blandt veteranerne som tak. Til gengæld sørgede de for at holde ham ved magten i Rom, indtil han i 79 f.v.t. trak sig tilbage og tilbageførte magten til senatet og det romerske folk.

Crassus og Pompejus

Dermed forsvandt problemet med de personlige hære imidlertid ikke. Hvis senatet ville bekæmpe indre og ydre fjender, måtte det alliere sig med generalerne. Da der omkring 70 f.v.t. både var problemer med sørøvere og gladiatoroprør, bad senatet to mægtige mænd – Gnaeus Pompejus og Marcus Licinius Crassus – om hjælp.

Den stenrige Crassus kom først på banen, og med sin private hær nedkæmpede han gladiatoren Spartacus' opstand med lige dele brutalitet og effektivitet. Historikeren Appian fortæller således, at de 6000 gladiatorer, der ikke blev hugget ned, til skræk og advarsel blev korsfæstet og hængt op langs vejen mellem Capua og Rom, en strækning på 200 kilometer.

Imens tog Pompejus sig af sørøverne, og i en gigantisk aktion støvsugede han nærmest Middelhavet. Sørøverne havde været en sand plage, så Pompejus blev overordentlig populær i Rom, men da han i 62 f.v.t. vendte tilbage efter store sejre i østen, nægtede senatet at uddele jord til hans veteraner. Det var senatet naturligvis i sin gode ret til, men Pompejus var sine soldaters *patron* og var som sådan forpligtet til først og fremmest at sørge for sine klienter.

Cæsar

Derfor indgik han i 59 f.v.t. en aftale med Crassus og konsulen for dette år, Gajus Julius Cæsar. Alle tre havde et umådeligt antal klienter, der fulgte deres mindste vink, og sammen havde de derfor absolut kontrol over folkeforsamlingen. Her fik konsul Cæsar – sjovt nok med stort flertal – vedtaget jorduddeling til Pompejus' veteraner, og han fik selv Gallien som

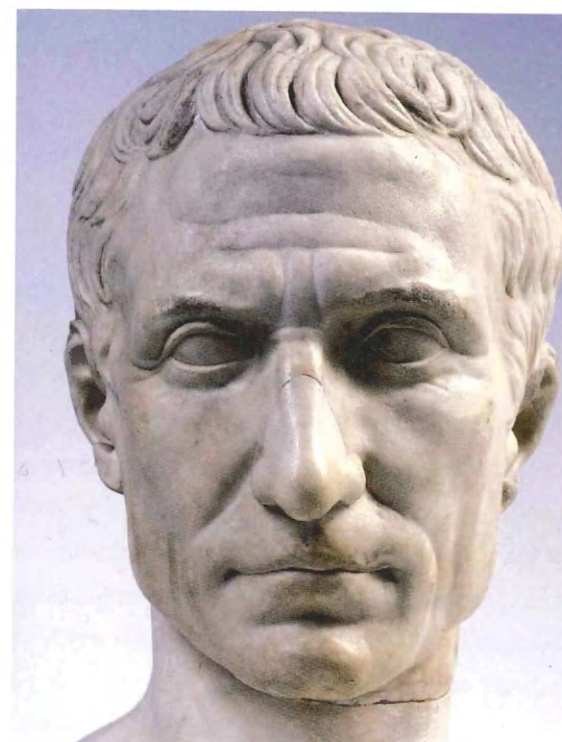
På få år lykkedes det Cæsar at besejre de galliske stammer, deriblandt helvetierne. Han sendte også ekspeditioner over Rhinen og til Britannien.

provins. Cæsar beseglede alliancen ved at lade sin unge datter Julia indgå i ægteskab med Pompejus. Ægteskabet var i første omgang taktisk, men det udviklede sig vistnok til oprigtig kærlighed. Senere delte de tre mænd ganske enkelt riget mellem sig, så Pompejus fik Spanien, Cæsar Gallien og Crassus Syrien.

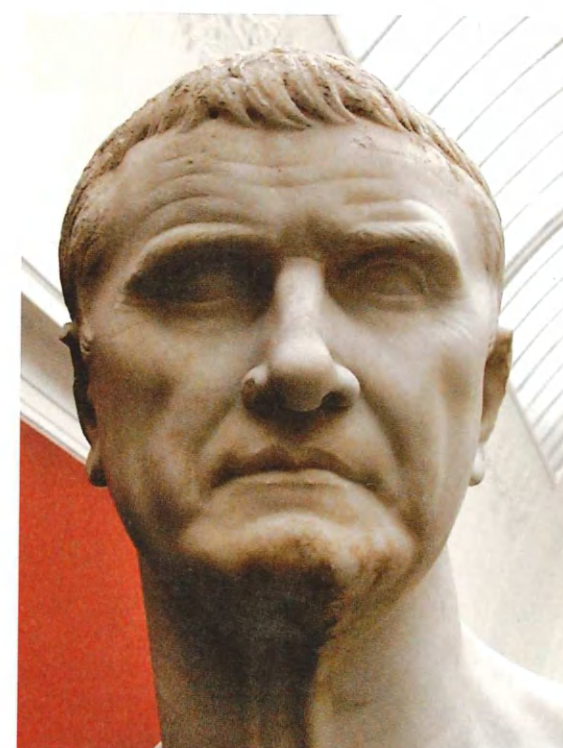
Sidstnævnte Crassus gik det ilde. I et stort slag mod partherne i 53 f.v.t. blev han dræbt sammen med det meste af sin hær. Cæsar derimod erobrede i løbet af fem år hele Gallien – altså sådan cirka det nuværende Frankrig – til og med Belgien. Han har selv fortalt historien om Gallerkrigen gennem en ghost writer, der sørgede for at omtale hovedpersonen i tredje person. Det gav et skær af objektivitet.

Efter gallerkrigene var Cæsar rigets mægtigste mand – med en gigantisk hær af krigstrænede soldater, der alle havde været del af et enestående felttog og den største udvidelse af Romerriget siden de puniske krige. Da Cæsar gjorde anstalter til at vende tilbage til Rom, gik senatet i panik og bønfuldt Pompejus om at stoppe ham. Pompejus, hvis alliance med Cæsar havde ramt et nulpunkt ved Julias død i barselssengen, indvilligede. Da Cæsar i 49 f.v.t. havde stillet sin hær op ved Rubicon, grænsefloden mellem Gallien og Italien, stod han i et dilemma. Lod han sin hær overskride floden, ville det blive betragtet som en krigserklæring mod Pompejus og flokken af hvidklædte senatorer, der gemte sig bag ham. Men drog han alene til Rom uden beskyttelse, ville hans magt blive voldsomt reduceret; måske ville hans liv endda være i fare. I den situation skal Cæsar have sagt, at ”terningen er kastet” og beordret hæren over floden.

Den blodige borgerkrig, der dernæst rasede, blev kort og endte med, at Pompejus søgte tilflugt hos nogle ”venner” i Ægypten, der kvitterede med at hugge hovedet af ham. Cæsar var nu den stærke mand i Rom og lod sig vælge til diktator for livstid. Samtidigt gik der rygter om, at han drømte om kongetitlen (*rex*), hvilket ophidsede senatorerne voldsomt. En sammensværgelse under ledelse af senatorerne Brutus og Cassius myrdede derfor Cæsar i senatet den 15. marts 44 f.v.t. Man havde håbet på at kunne genskabe republikken, men realiteterne så anderledes ud. Der stod nye folk parat til at udfylde magttomrummet, og de havde *ikke* i sinde at respektere senatets råd.

Gaius Julius Cæsar (100 f.v.t. til 44 f.v.t.), Gnaeus Pompejus Magnus (106 f.v.t. til 48 f.v.t.) og Marcus Licinius Crassus (115 f.v.t. til 53 f.v.t.) var Roms stærke mænd, der endte med at vælte republikken.

Busten af Pompejus står på Glyptoteket i København og er verdensberømt, fordi den er så velbevaret og så realistisk. Han skal have været meget stolt af sit opadstrittende pandehår, der skulle udstråle virilitet og minde om Alexander den Store.

KILDER

C. Julius Cæsar: Gallerkrigen

Kilden er skrevet i 50'erne f.v.t. Cæsar beskriver, hvordan det galliske samfund er bygget op og sammenligner tiden før sin ankomst med tiden efter. Cæsar omtaler sig selv i tredje person.

Den anden gruppe er de adelige. Når der er behov derfor i tilfælde af krigsudbrud – før Cæsars ankomst til Gallien hændte det næsten hvert år, at de angreb deres naboer eller selv måtte forsvare sig mod angreb fra disse – er de alle i felten. Og jo mere fornem og formuende en adelsmand er, des flere følgesvende og undergivne har han. Det er det eneste tegn på magt og position, gallerne kender.

Hele det galliske folk er stærkt religiøst. Grundet deres religiøsitet bringer de, der er ramt af en sygdom eller udsat for krigens farer, menneskeofre eller aflægger løfte om at gøre det. Druiderne forretter disse offerhandlinger ud fra den tro, at menneskeliv kun kan gengældes med menneskeliv, og at de udødelige guder kun kan forsones på denne måde. Også på hele samfundets vegne foranstaltes ofringer af samme art. Andre gallere har nogle enormt store statuer, hvis lemmer består af flettede grene, hvori der anbringes levende mennesker. Der sættes så ild til dem, og menneskene omkommer omspændt af flammerne. Gallerne tror, at henrettelsen af tyve og røvere og andre kriminelle er guderne særligt velbehagelig. Men når der ikke er flere tilbage af den slags, går man over til henrettelsen af uskyldige.

C. Julius Cæsar: Borgerkrigen

Ud over Gallerkrigen skrev Cæsar et andet stort værk, Borgerkrigen, hvor han beskrev kampen mellem ham og Pompejus. Dette afsnit beskriver situationen, lige inden Cæsar overskred floden Rubicon i 49 f.v.t.

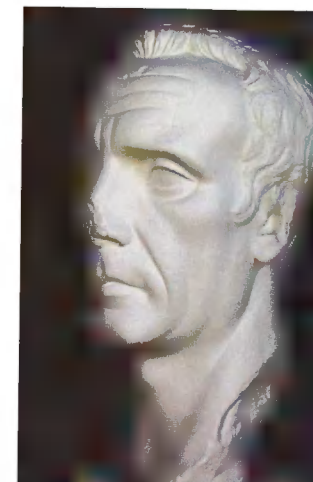
Efter at have fået kendskab til disse forhold holdt Cæsar en tale til sine soldater. Han gennemgik alle tiders overgreb på ham fra fjendernes side. Han beklagede, at Pompejus havde ladet sig fjerne fra Cæsar og lede på vildeveje af dem som følge af misundelse og trang til at reducere Cæsars berømmelse, skønt Cæsar selv altid havde været en tilhænger og støtte for Pompejus' ære og anseelse.

Han opfordrede dem til at forsvare den feltherres agtelse og anseelse imod hans fjender, under hvis ledelse de i ni år havde haft stort held med at klare statens anliggender, havde udkæmpet særdeles mange sejrige slag og havde pacificeret hele Gallien og Germanien. Soldaterne fra den 13. legion som var tilstede – han havde indkaldt dem ved krigshandlingernes udbrud, de øvrige havde endnu ikke indfundet sig – brølede i kor, at den var rede til at gå til modangreb på overgreb mod deres feltherre.

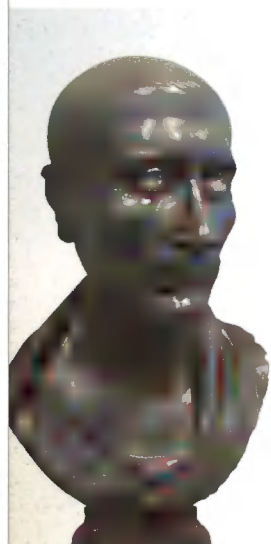
Sveton: Vurdering af Cæsar (Divus Julius 76-77)

Historieskriveren Sveton levede ca. 75 til 150 e.v.t. Indtil han blev fyret – måske pga. en affære med kejserinden – var han embedsmand og sekretær under kejser Hadrian. Noget af sin tid brugte han på at skrive biografier om kejserne, deriblandt om Cæsar. Han har ry for at svælge i sladderhistorier, men på den anden side havde han som embedsmand adgang til de kejserlige arkiver. I afsnittet før dette har Sveton rost Cæsars mildhed.

Cæsars øvrige handlinger og udtalelser vejer dog tungere til, således at det er den almindelige mening, at han misbrugte sin magt og med rette blev myrdet. Han tog nemlig ikke blot imod alt for store hædersbevisninger: konsulatet uden tidsbegrænsning, diktaturet på livstid og overopsyn med sædeligheden, hvortil kommer "Imperator" til fornavn, "Fædrelandets

Buste af Cæsar.
1. århundrede f.v.t.

Grüner Caesar.
1. århundrede f.v.t.
Busten er lavet
af grønt skifer og
kan ses på Altes
Museum i Berlin.

Fader" som tilnavn, statue blandt kongerne og et ophøjet sæde i teateret; men han tillod også, at man tilkendte ham udmærkelser ud over, hvad der tilkommer et menneske: guldstol i senatet, processionsvogn og bærestol ved optog i circus (væddeløbsbaner), templer, altre, statuer ved siden af gudernes, en hynde magen til gudernes ved religiøse fester, særlige præsteskræbe samt, at en måned fik navn efter ham. Desuden overtog eller bortgav han alle embeder efter forgodtbefindende. Da en konsul pludselig døde den 31. december, gav han det ledige embede til en ansøger for nogle få timer. Med en lignende vilkårlighed og foragt for skik og brug udpegede han embedsmænd for flere år ad gangen og lod ti forhenværende prætorer bære insignier som konsulere. Folk, han lige havde givet borgerret, heraf nogle fra halvbarbariske egne af Gallien, optog han i senatet. Desuden lod han sine egne slaver bestyre møntvæsenet og de offentlige afgifter. Kommandoen over de tre legioner, som han efterlod i Alexandria, gav han til Rufio, der var søn af en af hans frigivne, og som han havde haft et utugtigt forhold til.

De udtalelser, han fremkom med offentligt, var ikke mindre ubeherskede: "Republikken er ingenting, kun et navn uden indhold eller realitet." "Sulla var en tåbe, siden han nedlagde diktaturet." "Folk skulle tage sig mere i agt, når de talte med ham, og regne hans ord for lov." Hans hovmod gik så vidt, at han engang, da en spådomspræst meddelte, at et offerdyrs indvolde var ildevarslende, og at hjertet manglede, svarede, at fremtiden ville blive bedre, når han ville det, og at man ikke skulle regne det for et varsel, hvis en okse tabte sit hjerte.

Sveton: Drabet på Cæsar (Divus Julius 82)

Sveton beskriver også det dramatiske drab på Cæsar den 15. marts 44 f.v.t.

Da han satte sig, trådte de sammensvorne sammen om hans stol som for at gøre ham deres opvartning; og i samme øjeblik trådte Tillius Cimber, der havde påtaget sig at begynde, nærmere, som om han ville bede om noget. Da Cæsar rystede på hovedet og med en håndbevægelse betydede ham, at det måtte vente til en anden gang, greb han fat i hans toga ved

begge hans skuldre; og da Cæsar udbrød: "Det her er jo vold," sårede den ene af Casca'erne ham bagfra, lidt neden for struben. Cæsar greb Casca i armen og gennemborede den med sin griffel; men da han forsøgte at springe frem, blev han standset af et nyt sår; og så snart han så, at der fra alle sider var rettet dragne dolke mod ham; drog han togaen op over hovedet og trak den samtidig med venstre hånd ned til anklerne for at falde med mere anstand, når også den nederste del af hans krop var tilhyllet. Så blev han dræbt med 23 stød; kun ved det første stød udstødte han en stønnen, uden ord; dog beretter nogle, at han sagde til M. Brutus, da denne styrtede ind på ham: "Også du, min søn." Alle flygtede, så han lå nogen tid som lig; endelig lagde tre slaver ham på en bære og bar ham hjem med den ene arm hængende ned fra bæren. Mellem alle de mange sår fandtes der, efter lægen Antistius' skøn, intet dødeligt, undtagen ét i brystet, det andet han havde fået.

Julius Cæsars død.
Maleri af Vincenzo
Camuccini (1798).

VI

OCTAVIAN ALIAS AUGUSTUS

Cæsar var død, dræbt af 23 dolkestød. Ind på scenen trådte hans 19 år gamle adoptivson, Gajus Octavius, bedre kendt som Octavian. Til ham havde Cæsar testamenteret sit navn og sin gigantiske formue, og denne teenager krævede nu hævn over sin adoptivfaders mordere.

Nu var det sådan, at et forhold mellem patron og klient gik i arv, så alle Cæsars klienter tilhørte i princippet Octavian. I hvert fald var den ophidsede folkestemning i Rom på Cæsar-holdets side; at være senator med sympati for Cæsar-morderne var livsfarligt. Men alene kunne Octavian ikke klare skærene. Cæsars general og rådgiver Marcus Antonius var en oplagt allieret, og sammen havde de både absolut kontrol over folkeforsamlingen, men – nok så vigtigt – også over Cæsars trofaste legioner. Antonius tog sig af at jage og nedkæmpe Cæsars mordere, og da han vendte sejrrigt hjem, giftede han sig med Octavians storesøster Octavia for at cementere alliancen.

Octavian, Antonius – og Kleopatra

Forholdet mellem Octavian og Antonius havde egentlig aldrig været hjerteligt. Begge ventede på at snuppe magten for sig selv, og chancen kom, efter de to havde delt riget mellem sig. Antonius, der havde fået den rige østlige del, slog sig ned i Ægypten, hvor han på trods af ægteskabet med Octavia dannede par og partnerskab med den forførende dronning Kleopatra. Det valgte Octavian at opfatte som forræderi mod romerstaten, og han indledte et effektivt propagandafelttog, der byggede på halve sandheder og spillede på romernes xenofobi. At Octavians højtærede adoptivfader Cæsar også havde haft fornøjelsen af Kleopatras selskab, og at de

1. Slå alle ord op, du ikke forstår.
2. Hvem var Octavian?
3. Hvem var Marcus Antonius?
4. Hvilken rolle spillede Octavia og Kleopatra?
5. Hvad gjorde Octavian efter Slaget ved Actium 31 f.v.t.?
6. Hvad byggede Augustus sin magt på?
7. Hvem var Mæcenat, Livius, Vergil og Horats?
8. Giv et kort referat af teksterne af Augustus, Tacitus, Vergil og Horats.

MENS DU LÆSER

Forskellige udgaver af Kleopatra. Øverst et maleri (1887) af Alexandre Cabanel, hvor Kleopatra tester giftstoffers virkning på dødsdømte fanger. Til venstre skuespilleren Elizabeth Taylor i filmen *Cleopatra* (1963). I midten til højre en buste fra 1. århundrede f.v.t. Nederst til højre fra tegneserien *Asterix og Kleopatra* (1965)

BRUG OG MISBRUG AF HISTORIEN

endda havde fået sønnen Cæsarion sammen, spillede ikke nogen rolle i hetzen mod Antonius.

Propagandaen sikrede Octavian politisk og militær opbakning, og han kunne sende flåden under ledelse af venen, den unge hærfører Agrippa, i krig. I søslaget ved Actium i 31 f.v.t. nedkæmpede Agrippa – eller rettere: hans soldater – Antonius' flåde. Kleopatra og Antonius begik efterfølgende selvmord, og Octavian var nu Romerrigets enehersker.

Augustus

Ingen havde regnet med, hvad Octavian dernæst gjorde: "Efter at have gjort ende på borgerkrigene og med alles tilslutning fået enevældig magt, lod jeg i mit 6. og 7. konsulat republikken overgå fra mit herredømme til senatets og romerfolkets frie rådighed. For denne fortjeneste fik jeg ved en senatsbeslutning navnet Augustus."

Sådan skriver Augustus – der betyder "den ophøjede", og som jo er den samme som Octavian – i sine erindringer. Med et tryllegreb genskabte han den skrantende republik og lod magten glide tilbage til senatet. Derefter optrådte han beskedent som politiker på lige linje med alle andre politikere, som en første blandt ligemænd. Med hans egne ord: "Efter den tid overgik jeg alle i autoritet og prestige, men havde ikke mere magt end mine kolleger i hvert enkelt embede."

Interessant er det, at umiddelbart efter at senatet havde fået foræret al magt, tildelte det Augustus overherredømme over provinserne og militæret. Det accepterede også, at han år efter år blev valgt til konsul, at han fungerede som ypperstepræst, samt at han altid var den, der først fik ordet, når senatet var samlet. Men stadig havde han "ikke mere magt end sine kolleger i hvert enkelt embede."

Til gengæld var der masser af konkret magt bag de 28 legioner, som Augustus gav lønforhøjelse og i samme omgang sikrede en god pension. Og pengene var intet problem; fra Cæsar havde han arvet en formue, der blev mangedoblet, efter at Augustus beslaglagde Ægyptens statskasse. Ubeskedent fortæller Augustus i sine erindringer, at han ud over gigantiske pengegaver til Roms fattige havde "hjulpet statskassen med mine egne penge, og herved har jeg overdraget dennes ledelse 150 millioner sester-

BRUG OG MISBRUG AF HISTORIEN

tier. Og i 6 e.v.t. overdrog jeg 170 millioner sestertier af min formue til militærkassen.” Der er ingen grund til at betvivle den række af pralerier, Augustus disker op med. For med gaverne fulgte også taknemmelighed og troskab. Han havde gjort alle Romerrigets indbyggere til sine klienter.

Propaganda

Hvis romerne skulle glemme, at de burde være taknemmelige, sørgede Augustus’ ven Mæcenat for at hyre kunstnere og skribenter af forskellig art, der fik samme opgave: at sikre Augustus en plads i verdenshistorien.

Mest konkret greb Livius opgaven an gennem et storværk om Roms historie fra den sagnomspundne grundlæggelse til historiens højdepunkt ved Augustus’ magtovertagelse. Vergil derimod forfattede et episk digt i stil med Illiaden og Odysseen, som han kaldte Æneiden, idet det handlede om helten Æneas’ tur fra Troja til Italien. Meningen var at glorificere Roms fortid og fortælle om de varsler om den guddommelige yngling, der tusind år senere ville skabe fred og balance i universet: Augustus. Digtet Horats kunne til gengæld nøjes med små, men effektive digte, bl.a. det berømte *Nunc est bibendum* (”så skal der drikkes!”), der fejrede sejren over Kleopatra og Antonius. Samtidig huggede billedhuggere statuer af Augustus i forskellige roller: hærfører, ypperstepræst og senator f.eks., mens mønter blev masseproduceret med forskellige motiver fra Augustus’ sejre.

Octavian/Augustus. Bronzestatue fra 27-25 f.v.t. Fundet i Sudan. Nu på British Museum i London.

Augustus selv optrådte beskedent og med respekt over for senatet. Efter sigende boede han med sin familie i en lille villa på Palatinerhøjen i Rom, og han fik indført en lov, der skulle sikre moral og gamle dyder, *lex julia*. Loven indebar, at senatorer ikke måtte gifte sig med frigivne, prostituerede og skuespillere, og ugifte måtte ikke arve eller gå i teatret. Voksne mænd og kvinder skulle gifte sig og også få børn, helst så mange som muligt. Enker og fraskilte fik en bøde, hvis de ikke giftede sig igen. Som man nok kan tænke sig, blev loven alt andet end godt modtaget, og det kneb med at få den gennemført.

Udenrigspolitisk var målet stabile grænser, og det lykkedes også, dels ved at slutte fred med tidligere fjender, dels ved at sikre grænserne med militær magt. For det meste gik det godt, men en enkelt gang endte det

rigtig galt for Augustus’ legioner, nemlig i år 9 e.v.t., da Varus, statholderen i Germanien, og hele tre romerske legioner – dvs. mellem 15.000 og 20.000 soldater – blev nedslagtet.

Ved nyheden om nederlaget skal den aldrende Augustus have råbt: ”Varus, giv mig mine legioner tilbage!”

Primaporta- statuen

I landsbyen Primaporta havde Augustus' kone Livia et landsted. Her fandt man i 1863 en statue af Augustus, der menes at stamme fra slutningen af hans regerings-tid. Augustus var gennem hele sit liv plaget af en svag fysik. Han var lille og tynd og tit syg. Se hele statuen på side 48.

BRUG OG MISBRUG AF HISTORIEN

KILDER

Augustus: Mine bedrifter (*Res Gestæ*)

Ved slutningen af Augustus' regeringstid skrev han sine erindringer, som han kaldte Res Gestæ. Da han døde i 12 e.v.t. blev beretningen sat op på bronze-tavler foran hans grav og forskellige steder i riget.

1. Nitten år gammel samlede jeg på eget initiativ og for egne midler en hær, med hvilken jeg befriede republikken, der var undertrykt af en lille klikes styre. Som følge heraf indvalgte senatet mig med hædren-de beslutninger som medlem under Gaius Pansas og Aulus Hirtius' konsulat (43 f.v.t.) med ret til at stemme i konsulargruppen og det tillagde mig kommandomyndighed. Det pålagde mig som proprætor sammen med konsulerne at drage omsorg for statens sikkerhed. Da begge konsuler imidlertid samme år faldt i krig, valgte folket mig til konsul samt til triumvir med den opgave at ordne statens forhold.
5. I Marcus Marcellus' og Lucius Arruntius' konsulat (22 f.v.t.) blev diktatorposten mig tilbudt af folket såvel som af senatet, både i mit fravær og i min nærværelse; men jeg tog ikke imod den. Under den meget alvorlige kornmangel undslog jeg mig ikke for at overtage korn-administrationen, og denne bestred jeg på en sådan måde, at jeg i løbet af få dage befriede hele vort samfund for den rådende frygt og fare takket være de udgifter, jeg påtog mig, og den omsorg, jeg udvi-ste. Ved den lejlighed blev også konsulatet tilbudt mig årligt, men jeg tog ikke imod det.
15. Til den romerske plebs (Roms fattigste befolkning) udbetalte jeg iføl-ge min faders testamente 300 sestertier per mand, og på egne vegne gav jeg i mit 5. konsulat hver af dens medlemmer 400 sestertier af krigsbyttet. Disse gaver tilfaldt aldrig mindre end 250.000 mand. Og i mit 5. konsulat gav jeg hver mand i mine soldaterkolonier 1.000

BRUG OG MISBRUG AF HISTORIEN

sestertier af byttet; denne triumfuddeling modtog omkring 120.000 mand i kolonierne.

17. Fire gange har jeg hjulpet statskassen med egne penge, og herved har jeg overdraget dennes ledelse 150 millioner sestertier. Og i 6 e.v.t. overdrog jeg 170 millioner sestertier af min formue til militærkassen, som blev oprettet på min foranledning til pensionering af soldater med 20 års eller endnu længere tjenestetid.
34. Efter at jeg havde gjort ende på borgerkrigene og med alles tilslutning fået enevældig magt, lod jeg i mit 6. og 7. konsulat republikken overgå fra mit herredømme til senatets og romerfolkets frie rådighed. Som tak for denne fortjeneste fik jeg ifølge senatsbeslutning navnet Augustus og dørstolperne til mit hus blev efter offentlig vedtagelse beklædt med laurbær, ligesom der blev fæstet en borgerkrans over min dør; endvidere blev der i Curia Iulia anbragt et guldskjold, af hvis indskrift det fremgår, at det romerske senat og folk gav mig det for min tapperhed, mildhed, retfærdighed og patriotisme. Efter den tid overgik jeg alle i autoritet og prestige, men havde ikke større magtbeføjelser end mine kolleger i hvert enkelt embede.
35. Da jeg beklædte mit 13. konsulat, gav senatet, ridderstanden og hele romerfolket mig titlen Fædrelandets Fader samt bestemte, at dette skulle indskrives i forhallen til mit hus, i Curia Iulia og på Forum

Mønt

På forsiden:
CAESAR COS VI
(Cæsar, konsul for 6. gang). Ca. 28 f.v.t.
Octavian tog sin adoptivfaders navn og kaldte sig også 'Cæsar', senere 'Cæsar Augustus'.

Bagsiden:
AEGYPTO CAPTA
(Ægyptens erobring)

BRUG OG MISBRUG AF HISTORIEN

Augustum under det firspand, der er blevet rejst for mig ifølge senatsbeslutning. Medens jeg skriver dette, befinder jeg mig i mit 76. år.

Tacitus: Vurdering af Augustus' styre

Lucius Cornelius Tacitus var romersk politiker og historieskriver. Han var konsul omkring 100 e.v.t., altså i kejsertiden.

Da der ved Brutus' og Cassius' fald (Cæsars mordere, døde i 42 f.v.t.) ikke længere var nogen, som kæmpede for republikken, da Sextus Pompejus var besejret ved Sicilien (36 f.v.t.) og der, efter at Lepidus var sat ud af spillet og Antonius dræbt, heller ikke var nogen fører tilbage for det juleske parti undtagen Cæsar (Augustus), opgav han triumvrititlen, optrådte som konsul og lod til at være tilfreds med tribunmyndighed til værn for folkets rettigheder. Men efter at have lokket soldaterne til sig ved gaver, folket med kornuddelinger og alle ved fredens velsignelse, rejste han sig lidt efter lidt og tiltog sig senatets, embedsmændenes og lovenes beføjelser uden at møde nogen modstand. For de mest aktive mænd var faldet i slagene eller ryddet af vejen ved proskriptionen, og den øvrige del af nobiliteten steg desto højere i rigdom og ære, jo villigere de var til trældom, og da de havde høstet fordel af omvæltningen, foretrak de den sikre nutid frem for den farefulde fortid. Heller ikke provinserne afviste den nye ordening. For de betragtede senatets og folkets styre med mistillid som følge af magthavernes stridigheder og embedsmændenes begærlighed og følte sig utilstrækkeligt værnet af love, som lod sig bøje af vold, favorisering og endelig penge.

Efter omvæltningen i staten var det da ude med de tidligere tiders ufordærvede moral; man opgav ligheden, og alle så hen til kejserens befalingen uden nogen øjeblikkelig frygt, så længe Augustus endnu var i en så kraftig alder, at han kunne sikre sig selv, sit hus og freden. Men da han i en allerede fremrykket alder begyndte at blive plaget af legemlig svaghed, og enden var nær, var der håb om forandringer. Nogle få hengav sig til ørkesløs tale om frihedens goder, mens flere ængstedes for krig, og andre ønskede den.

BRUG OG MISBRUG AF HISTORIEN

Vergil: Æneiden (uddrag)

Publius Vergilius Maro (Vergil), romersk digter (70-19 f.v.t.). Saturnus er en af de traditionelle romerske guder. Garamater er barbarer fra det østlige Sahara.

Vend nu dit øjenpar herhen! Et folk vil du skue,
romere, dine mænd; her Cæsar, her også Julius'
hele slægt, alt som den går frem under himmelens bue.
Her er den mand, her er han, hvem du hørte så tit dig forjættet,
Cæsar Augustus, det Cæsars barn, som skaber en gylden
alder på ny for Latiums land, hvor vidtom i fordums
tid Saturnus var drot, og som strækker sit scepter til inders
og garamanters land, langt hinsides stjernernes baner,
hinsides årets og solens vej, hvor Atlas, som bærer
himlen, drejer dens hvælv med den tindrende stjernebesætning.
Guderne varslede ham; hans komme forventes med bæven
ved Det kaspiske Hav og hist i mæotiske lande
og, hvor Nilen strømmer til havs gennem syv dobbelt munding.

Horats: Nunc est bibendum

Quintus Horatius Flaccus, romersk digter (65-8 f.v.t.)

VED KLEOPATRAS DØD

Til vennerne.

Nu kan vi drikke og med frejdig Fod
i Dansen trampe! Smyk nu Templets Puder
til Takkefest for Mars – og sæt saa frem
et Offermaaltid for de høje Guder.

Før var det skammeligt at hente op
Kækubervin fra vore Fædres Dage,
imens Ægyptens Dronning trued Rom
med en Forsmædelse uden Mage.

Den Skændselstid, da selve Kapitol
ved hendes Gilding-Slæng var stedt i Fare;
berust af Slumpelykkens Overmod
var hun og hendes lede Usling-Skare.

Men da ved Aktium fra Skib til Skib
Ildsluer sprang, til Flaaden stod i Flamme,
svandt hendes Rasen som en Rus af Vin,
hun flyede for Cæsar i sin Jammer.

Og han forfulgte hende – som en Høg
en bange Due – som en Jæger hastede
han efter Byttet for at føre hjem
den arge Fjende for bestandig bastet.

Men stoltere begæred hun at dø:
hun søgte ikke bort til fjerne Egne
at finde Skjulested paa ukendt Kyst,
hun mødte Skæbnen uden angst at blegne.

Hun skjalv ej for at se sit tabte Land,
hun gensaa By og Borg med faste Blikke
og lagde Slangen til sit stolte Bryst,
at hendes Legem kunde Giften drikke.

Med Viljestyrke valgte hun at dø;
hun undte ej sin sejerstolte Fjende
at føre i forsmædelig Triumf
Ægyptens Dronning, lænket som Slavinde.

Ordforklaring

Kækubervin er en
særlig god årgang.

En gilding er en
eunuk, altså en
kastret mand.

Slumpelykke: tilfæl-
dets held.